

دوره نهم

رمضان - شماره دوم

دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم
رابطه عمومی

توشه رمضان المبارک

((درس نامه قرآنی)) - بخش دوم

درس چهارم: مهربانی و همدردی نمودن

الف: مهربانی کردن

مهربانی و محبت کردن به همکیشان و برادران دینی یکی از خصلت های ارزشمندی است که خداوند، رسول خدا ﷺ و دیگر مومنان را به جهت داشتن چنین ویژگی ستوده است.

شاعر شیرازی نیز در این باره این چنین سروده است:
بنی آدم اعضای یکدیگرند
که در آفرینش ز یک گوهرند
چو عضوی به درد آورد روزگار
دگر عضوها را نماند قرار
تو کز محنت دیگران بی غمی
نشاید که نامت نهند آدمی

درس پنجم: بر آوردن نیاز و پسندیدن آنچه که برای خود می پسندد

الف: بر آوردن نیاز

بر آوردن حاجت و نیاز برادر مومن و همکیش از توصیه های موکدی است که از سوی ائمه معصومین علیهم السلام مطرح شده است، امام علی علیه السلام فرمود: «هرگاه یکی از شما بداند که برادرش نیازمند است، زحمت خواهش را از دوش او بردارد [و در بر آوردن آن پیشدستی کند].»

امام صادق علیه السلام نیز در این باره خطاب به یکی از یارانش فرمودند: «چون دانستی که او را حاجتی است، به سوی روا کردن آن بر او پیشی گیری، و او را ناچار و مضطر نگردانی که آن را از تو خواهش کند، ولیکن او را پیشی گیر، پیشی گرفتنی به غایت» همچنین آن حضرت در باره اعلام نیاز به برادر دینی فرمود: «هرگاه یکی از شما تنگ دست و گرفتار شد، [مشکل را] به برادر خود بگوید و خویشتن را آزار ندهد.»

به نقل از سعید بن حسن. امام باقر علیه السلام فرمود: «آیا چنین هست که فردی از شما نزد برادرش بیاید و دست در جیب او کند و به اندازه ای که احتیاج دارد بردارد و او مانع نشود؟». عرض کردم: در میانمان چنین چیزی

در سخنی دیگر فرمودند: «برادران ایمانی از نظر مهر و عاطفه بسان یک پیکرند؛ هرگاه عضوی از آن، دچار دردی گردد، دیگر اعضا مراتب همدردی خود را با آن عضو از راه تب و بیداری و ناراحتی، اعلام می دارند»

ب: همدردی

رسول خدا ﷺ در این باره فرمودند: «مَثَلُ بَرَادِرَانِ اَیْمَانِی وَ هَمکِیْشَانِ دَر پِیْوَند وَ هَمدردی [و اهمیت دادن به سرنوشت یکدیگر] مانند یک پیکر زنده است که اگر بخشی از آن به درد آید، دیگر بخش های پیکر با آن همدردی می کنند.»

امام صادق علیه السلام نیز در این بار فرمودند: «مؤمن برادر مؤمن است، همچون یک پیکر که هرگاه عضوی از آن به درد آید دیگر اندامها آن درد را حس می کنند؛ ارواح آنها از یک روح است»

پس هرگاه همکیشی بلکه هرگاه یک انسانی دچار درد و محنتی شود، بر همه افراد جامعه لازم است شریک غم او شوند و به کمک او بشتابند.

ب: پسندیدن آنچه که برای خود می پسندد از وظایفی که همکیشان در حق همدیگر دارند آن نست که آنچه را برای خود می پسندند برای همکیشان خود نیز بیسندند، معلى بان خنیس در این باره گوید از امام صادق در باره حق همکیشان نسبت به همدیگر پرسیدم، حضرت فرمود: «او را هفت حق واجب است، و از آن حقوق حقی نیست، مگر آنکه بر او واجب است که اگر چیزی از آنها را ضائع کند، از ولایت و دوستی خدا و طاعت آن جناب بیرون می رود، و خدا را در او هیچ بهره ای نباشد».

به آن حضرت عرض کردم که: فدای تو گردم! آن حقوق چیست؟ فرمود که: «ای معلى! به درستی که من بر تو مهربانم، می ترسم که آنها را ضائع گردانی و نگاه نداری، و بدانی و عمل نکنی».

معلى می گوید که: به حضرت عرض کردم که: هیچ قوت و توانایی بر طاعت نیست، مگر به یاری خدا. فرمود که: «آسان تر حقی از آنها، آن است که از برایش دوست داری، آنچه را که از برای خویش دوست می داری، و ناخوش داری از برای او، آنچه را که از برای خود ناخوش می داری».

درس ششم: یاری کردن

یاری نمودن و مواسات مومنان و همکیشان نسبت به همدیگر از دیگر سفارش های اهل بیت علیهم السلام است، رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود: «سرآمد کارها، سه چیز است: ... مواسات نسبت به برادر [دینی]...» و در سخنی دیگر نیز فرمود: «مؤمن را بر مؤمن، هفت حق است که از جانب خداوند عز و جل بر او واجب گشته اند: ... در مال خود با برادران دینی و همکیش خود مواسات داشته باشد...»

سراغ ندارم. امام فرمود: «پس، فایده ای ندارد». من گفتم: پس هلاك شدیم! حضرت فرمود: «مردم هنوز به کمال عقلی خود نرسیده اند».

ابان بن تغلب از امام صادق علیه السلام در اهمیت برآوردن حاجت هم کیش و برادر مؤمن نقل کرده که گوید:

«من همراه با امام صادق علیه السلام طواف می کردم. مردی از شیعیان، به ما برخورد و از من درخواست کرد تا به همراه او پی حاجتی بروم. پس به من اشاره کرد و من نخواستم که امام صادق علیه السلام را رها کنم و به همراه او بروم. پس در آن میان که طواف می کردم، دوباره نیز به من اشاره کرد».

امام صادق علیه السلام او را دید، فرمود: ای ابان! این مرد با تو کار داردی گفتم: آری، فرمود: او کیست؟ گفتم: مردی از شیعیان است، فرمود: او بر همان عقیده ای است که تو هستی؟ عرض کردم: آری، فرمود: پس نزد او برو گفتم: آیا طواف را قطع کنم فرمود: آری، گفتم: هر چند طواف واجب باشدی فرمود: آری» و در سخنی دیگر فرمود: «هر که يك نیاز از برادر مؤمن خود را برآورده سازد، خداوند عز و جل در روز رستاخیز صد هزار نیاز او را برمی آورد»

امام کاظم علیه السلام فرمود: «همانا خداوند حسنه ای دارد، که برای سه کس اندوخته است: ... و کسی که برای برآوردن نیاز برادر مؤمنش بکوشد». و در مورد پیامد بی توجهی انسان به نیاز برادر و همکیشان فرمود: «کسی که برادرش برای رفع گرفتاری یا حاجتی به او پناه ببرد و او بتواند پناهنش دهد اما ندهد، بی گمان پیوند ولایت خداوند تبارک و تعالی را بریده است».

أُخِد، مسلمانان از گرد پیامبر خدا ﷺ پراکنده گشتند و ایشان، سخت خشمگین شد.

پیامبر ﷺ هر گاه خشمگین می شد، عرق، مانند دانه های مروارید از پیشانی اش سرازیر می گشت، پیامبر ﷺ نگاه کرد و علی (علیه السلام) را در کنار خویش دید به او فرمود: «تو نیز با کسانی که از گرد پیامبر خدا پراکنده اند، به پسران پدرت پیوند!» علی ﷺ گفت: ای پیامبر خدا! الگوی من شما هستید.

پیامبر ﷺ فرمود: «پس، اینان (دشمنان) را از من دور کن» علی ﷺ حمله کرد و بر نخستین کس از دشمن که رسید، ضربتی فرود آورد، جبرئیل ﷺ گفت: این است مواسات (فداکاری)، ای محمد! پیامبر ﷺ فرمود: «همانا او (علی) از من است و من از اویم». جبرئیل ﷺ گفت: و من نیز از شما دو تن هستم، ای محمد! پیامبر خدا به جبرئیل علیه السلام نگریست که بر او رنگی از طلا در میان آسمان و زمین، نشسته بود و می گفت: «شمشیری جز ذو الفقار نیست، و جوان مردی جز علی نیست».

مُعَلَّى بن حُنَيْس در باره مواسات امام صادق ﷺ نسبت به همکیشان خویش گفته است: امام صادق ﷺ در شبی که نَم نَم باران می آمد، به قصد صُفّه بنی ساعده خارج شد، من در پی ایشان به راه افتادم، ناگاه، چیزی از دست ایشان افتاد، گفت: «بسم الله».

خدایا! به ما برگردان، من جلو رفتم و سلام کردم. فرمود: «معلی؟». گفتم: بله، فدایت شوم! فرمود: «با دستت بگرد و آنچه یافتی، به من بده». من گشتم. دیدم مقدار زیادی نان، روی زمین، پراکنده شده

در روایت آمده است مردی دیرتر به نزد پیامبر خدا ﷺ آمد. پیامبر ﷺ فرمود: «چرا دیر کردی؟». گفت: برهنگی باعث شد، ای پیامبر خدا! فرمود: «آیا همسایه ای نداشتی که دو جامه داشته باشد و یکی را به تو عاریه دهد؟». گفت: چرا، ای پیامبر خدا! فرمود: «او برادر تو نیست». و در سخنی دیگر فرمود: «بهترین برادر تو کسی است که در راه اطاعت خدا یاریت رساند و از نافرمانیهای او بازت دارد و به خشنودی او فرمانت دهد».

امام علی ﷺ در ارزش مواسات با برادران دینی و همکیش فرمود: «مواسات، برترین کارهاست» و در سخنی دیگر نیز فرمود: «برترین مردانگی، مواسات با برادران دینی و همکیش در اموال، و برابری با آنان در احوال است».

معلی بن خنيس در این باره از امام صادق ﷺ نقل نموده است که فرمود: «از حقوق همکیشان، آن است که همدیگر را به جان و مال و زبان و دست و پای خویش یاری کنند، و در هیچ يك از اینها با همدیگر مضائقه نکنند» راوی گوید که امام باقر ﷺ بمن فرمود: «أبي ابا اسمعيل آیا دیده ای که پیش ما اگر مرد بی ردا می بود، بعضی از برادران رداي اضافي خویش را بدو می داد تا بی ردا نماند؟ گفتم چنین کسی ندیده ام فرمود: «اگر آن مرد بی رداي (لباس) می بود می شد که یکی از برادران رداي زيادي خویش را به او دهد؟ تا رداي بدست آرد؟ گفتم نه، پس دست بران خویش زده فرمود اینان برادر نیستند».

امام صادق ﷺ در باره رعایت مواسات امیر مومنان علی ﷺ در حق رسول خدا ﷺ فرمود: «در جنگ

است، و هر چه می یافتم، تحویل ایشان می دادم. ناگاه کیسه چرمینی پر از نان یافتم که نمی توانستم آن را بلند کنم. گفتم: فدایت شوم! آن را روی سرم حمل می کنم. فرمود: «نه. من به این کار، از تو سزاوارترم؛ اما همراهم بیا». ما به صُقه بنی ساعده رفتیم. عدّه ای را دیدیم که خوابیده اند.

گرفته ای نان یا دانه ای [گندم یا جز آن] که [در دنیا] به آن نیاز داشته و به برادری مؤمن کمک کرده است، از هوا در پیرامون او فرود می آید و مانند بزرگ ترین کوه ها می شود و گرداگرد او را می گیرد و مانع رسیدن آن شعله به او می شود، و از حرارت و دود آن، کمترین آسیبی به او نمی رسد، تا این که وارد بهشت می شود».

امام علیه السلام آهسته یکی دو گرده نان کنار هر کدام گذاشت تا به نفر آخر رسید. سپس برگشتیم. گفتم: فدایت شوم! آیا اینها حق را می شناسند (شیعه هستند)؟ فرمود: «اگر می شناختند، در دادن نمک هم نسبت به آنها مواسات می کردیم» همچنین آن حضرت فرمود: «مبادا تو سیر باشی و همکیش و برادر دینیت گرسنه باشد و تو سیر آب باشی او تشنه باشد و تو پوشیده باشی و او برهنه باشد؟»

امیر مومنان علی علیه السلام در باره آثار رعایت مواسات در حق همکیشان در دنیا فرموده است: «هیچ چیزی مانند مواسات، پیوند برادری را حفظ نمی کند».

و در سخنی دیگر نیز فرمود: «نظام دین، به دو چیز است... و مواسات نسبت به برادرانت» و همچنین در سفارش های خویش به کمیل بن زیاد فرمودند: «ای کمیل! برکت، در مال کسی است که زکات بدهد و نسبت به مؤمنان، مواسات کند و به خویشان، رسیدگی نماید».

امام کاظم علیه السلام نیز در باره ارزش مواسات فرمودند: «مؤمن با چیزی برتر از مواسات نسبت به مؤمن، به خداوند عزّ و جلّ نزدیک نشده است، و این، همان سخن خدای متعال است که: «هرگز به نیکوکاری نخواهید رسید تا این که از آنچه دوست دارید، انفاق کنید».

امام صادق علیه السلام در باره اثر دعای برادر مومن که مورد مواسات قرار گرفته است فرمود: «سه دعاست که از درگاه خداوند متعال رد نمی شود: ... و دعای مرد مؤمن برای برادر مؤمنش که به خاطر ما نسبت به او مواسات کرده است، و نفرینش در حق او که می توانسته به وی کمک کند و نکرده، در حالی که وی به آن محتاج بوده است».

امام باقر علیه السلام درباره تبیین حقیقت مواسات فرمودند: «ای حجاج! مواسات شما چگونه است؟». گفتم: خوب است، ای ابو جعفر! فرمود: «آیا هر گاه فردی از شما نیاز پیدا کند، دستش را در جیب برادرش می کند و به اندازه نیازش برمی دارد؟». گفتم: در این حد، نه! فرمود: «اگر

در باره آثار رعایت مواسات در حق برادران ایمانی و همکیشان در قیامت از رسول خدا نقل شده است که فرمودند: «سوگند به آن که مرا به حق به پیامبری برانگیخت، در روز قیامت، بنده ای از بندگان خدا در ایستگاهی [از ایستگاه های قیامت] می ایستد و شعله ای آتش، بزرگ تر از همه کوه های دنیا، در برابرش آشکار می گردد، به طوری که میان او و آن شعله هیچ حایلی نیست. در همان حال که سرگردان است، ناگاه

این گونه رفتار کرده بودید، نیازمند نمی شدید» .

مواردی که در حال اعتکاف می توان از مسجد خارج شد خروج برای عیادت مریض است .

درس هفتم : عیادت بیمار و آثار آن

الف: اهمیت عیادت بیمار

عیادت کردن از برادر مومن و همکیش مریض از وظایف مهمی است که باید همیکشان در حق همدیگر رعایت نمایند و درآموزه های دینی تاکید فراوانی در این باره شده است.

و به خاطر اهمیت این وظیفه سنگین و حق واجب است که امام سجاد (علیه السلام) آنگاه که همسایگان و دوستان خود را یاد می کند از خدای متعال به استغاثه می خواهد که به آنان توفیق دهد تا از بیماران خود عیادت کنند، آنجا که میفرماید: ... بار خدایا، همسایگان و دوستان مرا یاری ده که سنت تو را (در عیادت بیمارانشان) بر پای دارند و رهنمودهای نیکوی تو را فراگیرند...

حضرت علی علیه السلام از قول رسول خدا ﷺ نقل می کند که آن حضرت فرمود: هر مسلمانی نسبت به مسلمان دیگری حق دارد که باید آنها را انجام دهد و از این حقوق رهایی نخواهد یافت جز اینکه آنها را ادا کند و یا آنکه برادر مسلمانش از او درگذرد... و از جمله آنها این است که هنگام بیماری از او دیدن کند.

ب: آثار عیادت بیمار

الف: عیادت بیمار عیادت خداست

پیامبر اسلام ﷺ فرمود: «خداوند در روز قیامت، بنده ای از بندگانش را نکوهش می کند و می گوید: بنده من! چه مانع شد از اینکه مرا عیادت کنی وقتی که بیمار شدم؟ آن بنده در پاسخ عرض می کند: خداوند! تو پاک و منزه هستی، تو پروردگار بندگان هستی، بیمار نمی شوی، درد و مرض نداری. خداوند می فرماید: برادر مؤمن تو بیمار شد و تو از او عیادت نکردی. سوگند به عزت و جلالم اگر او را عیادت می کردی، مرا هم در نزد او می یافتی و سپس من هم نیازمندیهای تو را برآورده می ساختم و این از کرامتهای بنده مؤمن من است و من خدای بخشاینده و مهربان هستم.

و نیز از پیامبر اکرم (صلی الله علیه وآله وسلم) نقل شده است که فرمود: حق مسلمان بر مسلمان آن است که... چون بیمار شود از او عیادت نماید .

امیر المؤمنین (علیه السلام) فرمود: برای شش کس بهشت را تضمین می کنم، از جمله آنها مردی است که به منظور عیادت بیماری از منزل خارج شده و در راه مرده است، این مرد وارد بهشت می شود.

همچنین آن بزرگوار اهمیت عیادت بیمار را نسبت به دیگر اعمال نیک یادآور شده، می فرماید:

ب: برخورداری از رحمت خدا

رسول خدا صلی الله علیه وآله وسلم فرمود: کسی که به عیادت بیمار می رود همیشه در میان رحمت الهی راه می رود تا بنشیند، آنگاه که نزد بیمار نشست غرق در رحمت خدا می گردد.

از جمله نیکوترین اعمال انسان، عیادت بیمار است. در اهمیت و ارزشمندی عیادت از بیماران همین بس که علیرغم سختگیری اسلام در خروج معتکف از مسجد، از

اول صبح عیادت کند، هفتاد هزار فرشته او را مشایعت می‌کنند و زمانی که در نزد او نشست، رحمت الهی وجود او را فرامی‌گیرد و فرشتگان الهی برای او آمرزش می‌طلبند تا شب فرارسد و اگر در شب عیادت کند باز هم همین حالت برای او خواهد بود تا صبح شود.

ی: بخشش گناهان

رسول خدا (صلی الله علیه وآله) در آخرین خطبه ای که قبل از وفاتشان خواندند فرمودند: «و کسی که به عیادت بیماری برود، به شماره هر قدمی که در این رابطه برمی‌دارد تا (لحظه‌ای که) به خانه باز گردد، ... هفتاد میلیون گناه از نامه اعمال او پاک گردد، ...»

ر: اجابت دعای بیمار در حق او

امام صادق علیه السلام فرمود: کسی که برای رضای خدا، بیماری را عیادت کند، هر چیزی را بیمار برای او درخواست کند، خداوند برآورده خواهد کرد.

همچنین ایشان فرمودند: از بیماران عیادت کنید و از آنان طلب دعا نمائید دعای بیماران مانند دعای فرشتگان قبول می‌شود.

ادامه دارد...

به قلم:

حجت الاسلام والمسلمین عیسی عیسی زاده
مدیر گروه فرهنگ نامه های قرآنی و عضو هیئت
علمی پژوهشکده فرهنگ و معارف قرآن
پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی

همچنین امام صادق علیه السلام فرمود: هر مؤمنی اگر مؤمن بیماری را در اول صبح عیادت کند، هفتاد هزار فرشته او را مشایعت می‌کنند و زمانی که در نزد او نشست، رحمت الهی وجود او را فرامی‌گیرد و فرشتگان الهی برای او آمرزش می‌طلبند تا شب فرارسد و اگر در شب عیادت کند باز هم همین حالت برای او خواهد بود تا صبح شود.

ج: برخورداری از پاداش خدا

امام صادق علیه السلام فرمود: «هر کس بیمار مسلمانی را عیادت کند، خداوند هفتاد هزار فرشته را موکل می‌کند خانه اش را احاطه کنند و در آن تسبیح و تقدیس و تهلیل و تکبیر بگویند تا روز قیامت در حالیکه نصف عباداتشان برای عیادت کننده مریض است.»

د: بهره مندی از بهشت

امام علی (علیه السلام) فرمود از پیامبر اسلام صلی الله علیه وآله شنیدم که می‌فرمود: «شخصی که به عیادت برادر مسلمان خود می‌رود در میان میوه‌های چیده شده بهشتی راه می‌رود و هنگامی که نزد بیمار بنشیند رحمت خدا او را فرامی‌گیرد. اگر صبح به دیدن او برود هفتاد هزار فرشته بر او دعا می‌کنند تا عصر و اگر عصر به دیدن او برود هفتاد هزار فرشته بر او دعا می‌کنند تا صبح.»

و: عیادت فرشتگان از او در قبر تا محشر

از امام باقر علیه السلام روایت شده است که حضرت موسی علیه السلام در مناجاتش عرض کرد: الهی بیان کن چقدر است ثواب عیادت کننده بیمار؟ خطاب رسید: موکل میگردانم ملکی را که عیادت کند او را از قبرش تا روز محشر.

ه: طلب آمرزش ملائکه برای او

امام صادق علیه السلام فرمود: هر مؤمنی اگر مؤمن بیماری را در

فِيهِ تَلْبَسُ الْأَسْبَابُ وَضِيَاءُ الْقَلَمِ

ما احتیاج داریم به این که از این ساعات، از این روزها و شبهای پربرکت (ماه رمضان) حداکثر بهره را ببریم؛ با تقویت رابطه‌ی قلبی خودمان با عالم معنا، با عالم غیب، با ابتهال و تضرع و خشوع در مقابل رب الارباب، و با استحکام پیوند ولایت خودمان با اهل بیت (علیهم‌السلام) و این خاندان مکرم.

